Suomen Kuurosokeat ry
Föreningen Finlands Dövblinda rf

Kirjallinen lausunto
3.11.2022

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta
stv@eduskunta.fi

HE 191/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Suomen Kuurosokeat ry kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa pyynnöstä jättää kirjallinen asiantuntijalausunto valiokunnan käsitellessä hallituksen esitystä eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi.

Suomen Kuurosokeat ry on valtakunnallinen järjestö, joka huolehtii kuurosokeiden ja kuulonäkövammaisten oikeuksista, toimii palveluntuottajana, järjestää kaikenikäisille kuurosokeille ja kuulonäkövammaisille perheineen vertaistuellista kurssi- ja tapahtumatoimintaa. Toimimme myös kaksoisaistivammaisuuden asiantuntijana Suomessa ja kansainvälisessä yhteistyössä.

Lakiehdotuksessa on useita kohtia, jotka ovat YK:n vammaissopimuksen vastaisia. Ilman toimivia vammaispalveluja vammaisten henkilöiden osallisuus, opiskelu, työssäkäynti, perhe-elämä ja harrastukset vaarantuvat. Toimivat vammaispalvelut mahdollistavat kaiken ikäisten vammaisten yhdenvertaisen osallisuuden ja osallistumisen.

Ikääntymisrajaus

Hallituksen esityksessä vammaispalvelut ovat vain nuorempien oikeus: *Sosiaalihuoltolain kotona asumista tukevien palveluiden ja asumispalveluiden muutokset liittyvät kiinteästi vammaispalvelulainsäädännön uudistukseen, koska jatkossa vammaispalvelut kohdennetaan entistä enemmän nuorempiin ikäluokkiin ja ikääntyneen väestön palvelut on tarkoitus järjestää pääosin sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä*

iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), jäljempänä vanhuspalvelulaki, perusteella.

Esitämme, että ikääntymisrajaus tulee poistaa kokonaan tai saada vuoden 2018 HE:n tavoin muutettua muotoon *”Tätä lakia sovelletaan, jos henkilö ei saa sosiaalihuoltolain tai ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain tai muun lain perusteella riittäviä ja sopivia palveluja”.* Vaarana on, että iäkkäät aistivammaiset henkilöt joutuvat lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Vammaispalvelulain ikääntymisrajaus syrjii iän perusteella henkilöitä, joilla on yhtäläinen tarve ja oikeus vammaispalveluihin kuin lapsilla, nuorilla ja työikäisillä. Etenevien vammojen, kuten Usherin syndrooman (etenevä, kuurosokeuteen johtava perinnöllinen sairaus) tai retinitis pigmentosan (etenevä silmänpohjan rappeuma) aiheuttama tarve vammaispalveluihin syntyy toisinaan jo hyvin varhaisella iällä, mutta usein vasta keski-ikäisenä. Tarve kuljetuspalveluun, tulkkauspalveluun, kodin muutostöihin, apuvälineisiin sekä kuntoutukseen jatkuu koko henkilön elämän ajan. Etenevien vammojen ja sairauksien kanssa elävien henkilöiden palvelutarve on arvioitava toistuvasti uudelleen ja vamman tai sairauden eteneminen ei liity normaaliin ikääntymiseen.

Esimerkiksi henkilö, jonka tarve vammaispalveluihin alkaa myöhemmin tai muuttuu vanhemmiten, on vaarassa pudota pois vammaispalvelujen piiristä. Tällöin hän ei voisi elää mahdollisimman itsenäistä elämää omassa kodissaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Hän ei saisi tarvitsemiaan kodin muutostöitä (esimerkiksi valaistusmuutostyöt ja hälytinkeskuksen asennus). Elämäntilanteen muuttuessa hän ei voisi itse valita missä asuu, sillä kotiin tarvittavat vammaispalvelut eivät ehkä seuraisi enää uuteen kotiin.

Hallituksen esityksessä ikääntymisrajauksella tavoitellaan kustannussäästöjä, jotka toisaalla voivat lisätä kustannuksia, esim. esteettömän asumisen tuen kustannusten kohdalla: ”*Vammaispalvelulain mukaisiin asunnon muutostöihin on kuitenkin ollut subjektiivinen oikeus, kun taas sosiaalihuoltolain mukaisessa palvelussa on kyse määrärahasidonnaisesta, harkinnanvaraisesta palvelusta. Näin ollen asiakasmäärät saattavat vähentyä harkinnanvaraisuuden seurauksena. Siten ainakin osa välttämättömistäkin muutostöistä saattaisi jäädä kokonaan tai osittain asiakkaiden itsensä maksettaviksi ja hyvinvointialueiden kustannukset laskisivat tältä osin. Suuruusluokkaa on kuitenkin vaikea arvioida, sillä käytännöt sen suhteen, miten harkinnanvaraisia palveluita myönnetään, ovat vaihtelevia. Asunnon muutostöiden tekeminen helpottaa usein itsenäistä suoriutumista ja vähentää muiden palveluiden tarvetta. Siksi ne ovat hyödyllisiä sekä asiakkaan että*

palveluiden järjestäjän kannalta. Jos jatkossa osa sosiaalihuoltolain piirissä olevista henkilöistä käytännössä maksaisi osin tai kokonaan asunnon muutostyöt itse, pienenisivät hyvinvointialueiden kustannukset maltillisillakin oletuksilla useita satoja tuhansia euroja. Samalla riskinä olisi se, että osa tarpeellisista asunnon muutostöistä jäisi tekemättä, mikä käytännössä kasvattaisi painetta lisätä kotiin annettavia palveluita tai siirtää asiakkaita palveluasumiseen. Sen kustannusvaikutus palveluiden järjestämiseen saattaisi olla huomattava. Kokonaiskustannusten näkökulmasta tuki iäkkäiden henkilöiden asunnon muutostöihin on pääsääntöisesti edullista hyvinvointialueiden kannalta." Kuurosokeiden ja kuulonäkövammaisen kohdalla asunnon muutostyöt mahdollistavat kotona asumisen ja itsenäisen elämän myös ikääntyessä.

YK:n vammaissopimus, artikla 19 a) lukee seuraavaa:
"*Vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa, sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä*." Tämä oikeus ei toteudu, ellei kotiin saada tarpeenmukaisia muutostöitä, kuten valaistusmuutostöitä. Ikääntymisrajaus aiheuttaa epävarmuutta saako vammaiset ikäihmiset jatkossa kodin muutostöitä.

Kuljetuspalvelu mahdollistaa oman aikataulun mukaisen liikkumisen sellaiseen hintaan, jonka vammaton henkilö maksaa julkisesta liikenteestä. Asiakasmaksulaki tuo kaiken ikäisille pienituloisille vammaisille ongelmallisen suuren laskun kerralla ja vammaisille on kuormittavaa seurata ja tarkistaa laskun oikeellisuutta. Lisäksi ikääntyneet vammaiset henkilöt, jotka jatkossa eivät saa kuljetuspalvelua vammaispalvelulain perusteella, eivät korkeampien omavastuiden vuoksi pysty käyttämään koko palvelua. Tämä aiheuttaa syrjäytymistä ja toimintakyvyn laskua ja johtaa entistä raskaampien palvelujen tarpeeseen.

Hallituksen esityksessä Ikääntymisrajauksen vaikutus liikkumisen tuen kustannuksiin: "*Asiakkaiden siirtyminen sosiaalihuoltolain piiriin toisi hyvinvointialueille enemmän asiakasmaksutuottoja, sillä sosiaalihuoltolain mukaisista liikkumisen tuen palveluista voidaan periä hyvinvointialueen päättämä maksu, joka voi olla keskimäärin hieman suurempi kuin vammaispalvelulain mukaisista kuljetuspalveluista säädetty maksu*"

YK:n vammaissopimus, 20 artikla, lainaus:
"*Henkilökohtainen liikkuminen*
Sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille mahdollisimman itsenäisen henkilökohtaisen liikkumisen, muun muassa:

a) helpottamalla vammaisten henkilöiden henkilökohtaista liikkumista sillä tavalla kuin ja silloin kun he haluavat sekä kohtuulliseen hintaan."

Hallituksen esityksessä on useita ristiriitaisia kohtia: "*Eniten työtä aiheutuu soveltamisalan muutoksesta (ikääntymisrajaus) sekä palveluiden sisältöihin ja tuottamistapoihin tehtävistä muutoksista. Nämä edellyttävät asiakkaiden palvelutarpeiden uudelleen arviointia sekä palvelusuunnitelmien ja päätösten päivittämistä."* Kuitenkin myöhemmin mainitaan*: "Vammaispalveluiden piirissä jo ennen ikääntymistä olleet vammaiset henkilöt jäisivät vammaispalveluiden piiriin myös ikääntyessään."* Tässä on mielestämme ristiriitaa ja epätarkkuutta siitä keitä ikäihmisiä siirretään pois vammaispalveluiden piiristä. Lisäksi mainitaan*: "Lainvalinta ei perustuisi tiettyyn ikään, vaan jokaisen iäkkään henkilön tilanne arvioitaisiin yksilöllisesti."*

Taulukko nro 20

Hallituksen esitys sisältää taulukon (nro 20), jossa on useita puutteita. Taulukkoon koottu tieto ja luvut ovat puutteellisia, virheellisiä ja jopa harhaanjohtavia. Esitämme koko taulukon poistamista.

Taulukon otsikko: *Arvio eri tavoin vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden määrästä ja oikeudesta vammaispalveluihin* on tulkittavissa sellaiseksi, että sen perusteella voi tarkistaa eri vammaryhmien oikeuksia palveluihin Taulukko saattaa liikaa ohjata hyvinvointialueilla lakia tulkitsevia sosiaalityöntekijöitä työssään ja yksilölliseen harkintaan perustuva palvelutarpeen arviointi vaarantuu.

Taulukossa on maininta: *Viittomakielen opetukseen säädetään lakiin perustuva subjektiivinen oikeus, muutoin ei suuria muutoksia palveluihin. Palveluiden käyttöön vaikuttaa se, että kuuroina syntyneistä 95 % saa sisäkorvaistutteen.* Taulukosta saa käsityksen, että sisäkorvaistute tekisi käyttäjästään vammattoman. Mikään apuväline ei tee sen käyttäjästä vammatonta vaan esimerkiksi sisäkorvaistute tekee käyttäjästä apuvälineen käyttäjän, jota ilman hän on kuuro. Apuväline ei myöskään poista kuurolta henkilöltä vammaispalvelujen tarvetta, esim. hälytinkeskukset ja asunnon muutostyöt. Tämä koskee myös kuulonäkövammaisia ja kuulovammaisia, joita ei mainita lainkaan taulukossa.

Lisäksi taulukossa mainitaan: *Ikääntymisrajaus vähentää asiakkaiden määrää vpl:n kuljetuspalveluissa, henkilökohtaisessa avussa ja asunnon muutostöissä (uusien rekisteröityjen näkövammaisten keski-ikä oli 84*

vuotta v. 2020). Kuljetuspalvelut ovat kuurosokeiden ja kuulonäkövammaisten yksi tärkeimmistä vammaispalveluista, jolla turvataan yhdenvertainen liikkuminen. Mainita kuljetuspalveluista puuttuu taulukon kohdasta, jossa kuvataan kuurosokeat, kuurot ja viittomakieliset, lisäksi puuttuu kokonaan maininta kuulonäkövammaisista ja kuulovammaisista.

Suomen Kuurosokeat ry on huolissaan siitä, että **HE 191/2022 vp** vaarantaa kohtuuhintaisten ja toimivien vammaispalveluiden saatavuuden jatkossa. Lain valmistelussa ei ole kuultu riittävästi koko vammaisjärjestökenttää, erityisesti aistivammaisjärjestöjä.

Lisätietoja antaa järjestöpäällikkö Taru Kaaja 040 183 1618,
taru.kaaja@kuurosokeat.fi

Suomen Kuurosokeat ry

Risto Hoikkanen
toiminnanjohtaja

Taru Kaaja
järjestöpäällikkö